

PROPOSTES DE METGES CATALANS PEL PREMI NOBEL DE FISIOLOGIA O MEDICINA ENTRE ELS ANYS 1901 I 1951

CORBELLA I CORBELLÀ, Jacint

President de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

RESUM: Basat en la informació reservada, que ja s'ha alliberat fins a l'any 1951, s'estudien les propostes fetes al voltant de metges catalans pel premi Nobel de Fisiologia o Medicina en el període 1901-1951. S'ha trobat dos candidats proposats: August Pi-Sunyer, proposat en quatre ocasions i que ha tingut dues valoracions positives els anys 1949 i 1950, passant el primer filtre d'avaluació, i Jaume Ferran i Clua, proposat sis vegades, sense cap avaluació positiva. De la resta de l'estat espanyol hi ha altres quatre candidats. Santiago Ramon i Cajal, amb 42 propostes, que guanyà el premi l'any 1906; Jose Gómez Ocaña, tres propostes, cap avaluació positiva; Pio del Río Hortega, dues propostes, una avaluació positiva el 1929; Rafael Lorente de No, dues propostes amb dues avaluacions positives, 1949 i 1950.

Paraules clau: Propostes metges catalans premi Nobel. August Pi-Sunyer. Jaume Ferran. Pio del Río Hortega. Rafael Lorente de No. José Gómez Ocaña. Santiago Ramón y Cajal.

RESUMEN: Analizando la información reservada, liberada hasta el año 1951, se estudian las propuestas de médicos catalanes al premio Nobel de Fisiología o Medicina en el período 1901-1951. Se ha encontrado el nombre de dos candidatos propuestos. Augusto Pi-Sunyer candidato en cuatro ocasiones y ha tenido valoración positiva en los años 1949 y 1950, pasando el primer filtro de evaluación. Jaime Ferran y Clua fue propuesto en seis ocasiones, sin ninguna evaluación positiva. De los demás médicos españoles, Santiago Ramon y Cajal tuvo 42 propuestas, ganando el premio en 1906; José Gómez Ocaña, tres propuestas; Pio del Río Hortega dos, con evaluación positiva en 1929 y Rafael Lorente de No, dos propuestas, ambas con evaluación positiva, en 1949 y 1950.

Palabras clave: Propuestas médicos catalanes premio Nobel. Augusto Pi-Sunyer. Jaime Ferran. Pio del Río Hortega. Rafael Lorente de No. José Gómez Ocaña. Santiago Ramón y Cajal.

*

El Premi Nobel de Medicina és avui el guardó més important que pot rebre un científic en el camp de l'estudi de les ciències de la salut i de la vida. És concedit per l'Institut Karolinska de Stockholm, amb freqüència anual i pot ser subdividit entre un màxim de tres persones per a cada any. El seu prestigi és molt gran i les deliberacions per a la seva concessió es mantenen dins d'un secret bastant espès. Aquesta reserva d'informació s'explica per a garantir la independència dels nominats i per a evitar pressions, que de tota manera deuen ser-hi. El termini de reserva de la informació s'ha fixat en cinquanta anys, i des fa algun temps, i pel que fa al premi de Medicina (oficialment de Fisiologia o Medicina) s'han fet públiques les propostes entre els anys 1901 i 1951. A partir d'aquestes dades, que a més estan disponibles a la web de la Fundació Nobel, es faran els comentaris sobre la participació de científics catalans.

Hi ha taules, per països, que tenen en compte les persones que han rebut la proposta, les que han fet les propostes, i a més les ciutats i universitats a que pertanyien en el moment de la proposta. Això fa que hi hagi un cert ball de nacionalitats perquè molts científics s'han format en un lloc i han treballat o fet la carrera científica més important en altres. A efectes numèrics també es té en compte cada proposta independent, i així les xifres poden ser bastant discrepants, segons com es miri.

Analitzant després els científics que han estat proposats es pot veure si han passat un primer filtre, amb informe positiu, o si ja s'ha deixat de banda a la primera consideració de candidats. Cal insistir, tot i que es remarca en el títol, que les dades arriben només a l'any 1951, és a dir en els primers 51 anys de vida del premi, poc menys de la meitat fins ara.

A la primera destria, per països, que es fa per estats, es pot veure que els científics espanyols han rebut 56 propostes (la majoria absoluta, ja ho aclarim de seguida, adreçades a un sol científic); les persones que les han fet són 57. En el recompte global hi ha 7 ciutats i 9 universitats. Ara bé, cal tenir en compte propostes que consten en altres països, i en el cas concret de científics catalans, el d'August Pi-Sunyer, proposat quatre vegades des de Veneçuela.

ELS CIENTÍFICS CATALANS PROPOSATS (1901-1951)

Els científics catalans que han rebut alguna proposta durant aquest període han estat només dos: Jaume Ferran i Clua i August Pi-Sunyer.

Si tenim en compte tot el grup espanyol hi tenim altres quatre científics: Santiago Ramon y Cajal, que va rebre 42 propostes i va guanyar el premi l'any 1906. Els altres foren José

Gómez Ocaña, Pio del Rio Horta, amb tres propostes cadascun i Rafael Lorente de No, constant com a ciutadà dels Estats Units, aquest amb proposta els anys 1949 i 1950, l'últim del que tenim dades. Hi ha altres metges dels que s'ha dit que havien estat proposats alguna vegada, però amb les dades fins el 1951 no n'hem vist més.

LES PROPOSTES PER AUGUST PI SUNYER (1879-1965)

August Pi Sunyer va ser proposat pel premi quatre vegades: els anys 1915, 1920, 1948 i 1949. El nombre real de propostes va ser de sis, perquè el 1948 va tenir tres propostes, que en essència eren la mateixa. Les dues primeres van ser durant la seva etapa de Barcelona, i les altres quatre últimes, en el temps que era professor a Caracas.

1. Proposta per l'any 1915. La va fer el doctor Mateo Bonafonte, catedràtic de ginecologia de la facultat de medicina de Barcelona. Es basava en el conjunt de treballs de la seva obra, que ja era extensa, en el camp de la fisiologia: treballs sobre immunitat (que va fer amb Turró), diabetis, estudi de l'activitat cardíaca (cal dir que junt amb Bellido, Pi fou un dels introductors de l'aplicació clínica de l'electrocardiografia, en treballs fets a l'Hospital Clínic de Barcelona). No va obtenir valoració positiva. Aquell any (i durant quatre anys seguits) el premi no es va atorgar per raó de la guerra europea.

2. Proposta de l'any 1920. Aquesta vegada la va fer el doctor Antonio Morales Pérez, catedràtic de cirurgia de Barcelona, i president de la Junta administrativa de l'Hospital Clínic de Barcelona. Es basava també en la totalitat dels treballs fets per Pi-Sunyer. La primera avaluació fou negativa, és a dir no va passar el primer filtre. Morales havia fet anteriorment tres propostes en tres anys diferents, per José Gómez Ocaña, catedràtic de fisiologia de Madrid, que tampoc reberen suport al Karolinska. El premi d'aquell any s'atorgà a August Krogh, científic danès, els treballs més importants del qual foren sobre fisiologia de la respiració.

3. Propostes de l'any 1948. L'any 1948 es van fer tres propostes, totes elles venien de Veneçuela, per la tasca que havia fet Pi-Sunyer a l'Instituto de Medicina Experimental de Caracas. Les signen els doctors Humberto Garcia-Arocha, Marcelo Granier-Doyeux i I. B. Iragorry, i les fonamenten en els treballs sobre quimiorceptors i la seva importància en els reflexes tròfics (en la respiració i la regulació dels nivells de glucèmia). Aquestes propostes van rebre una primera avaluació positiva, feta per Ulf von Euler, persona que l'any 1970 rebrà ell mateix el premi.

4. Proposta de l'any 1949. També té la mateixa procedència veneçolana. La signa el professor Félix Pifano, professor de Medicina Tropical de la Universitat Central de

Veneçuela, a Caracas. i es fonamenta en les mateixes investigacions presentades l'any anterior. Pi-Sunyer consta aleshores com a professor de Fisiologia a Caracas. Rep una avaluació positiva, que està feta també per Ulf S. von Euler.

En resum, August Pi-Sunyer (Pi Suñer sempre en la documentació) va estar proposat en quatre anys diferents com a candidat al premi Nobel de Fisiologia o Medicina, dues en el període espanyol, com a ciutadà espanyol, i altres dies com a ciutadà veneçolà, i amb proposta des de Veneçuela. Les dues primeres, dels anys 1915 i 1920, no van passar el primer filtre, mentre que les altres dues van tenir una primera valoració positiva.

PROPOSTES PER A JAUME FERRAN I CLUA (1852-1929)

Cronològicament va ser el primer català proposat. Va tenir sis propostes, gairebé totes molt seguides, entre els anys 1911 i 1921.

Proposta de 1911. Feta per Nicolás Fuente Arrimadas, professor de Valladolid. La proposta estava signada també per altres onze “nominants”, tots professors de Valladolid. Es basava en els treballs de Ferran sobre el còlera i la tuberculosi.

Proposta de 1912. Feta per Rafael Forns, catedràtic d'Higiene de Madrid, basada en el descobriment de la vacuna contra el còlera i els treballs sobre la diftèria i la tuberculosi.

Proposta de 1913. Feta pel Dr. Francesc de Sojo Batlle, professor d'ORL, de Barcelona. Basada en la vacuna contra el còlera, treballs sobre la ràbia, la diftèria, el bacil tetànic, estudis sobre la pesta bubònica, i la tuberculosi i el seu bacil.

Proposta de 1915. Feta per Gabriel Lupiáñez, professor de medicina de Sevilla. Pel seu treball sobre la tuberculosi i els estudis inicials de vacunes front a malalties infeccioses.

Proposta de 1920. Feta per Felix Krause, professor emèrit de Berlin. Proposa a tres investigadors: Oskar Bernhard, de Saint Moritz, Suïssa; Heinrich Braun, de Zwickau, Alemanya; i Jaume Ferran, de Barcelona. La proposta de Ferran es basava en el seu treball per la vacunació contra el còlera. Els altres dos candidats són sobre temes diferents.

Proposta de 1921. Feta per Amalio Gimeno y Cabañas, catedràtic de Madrid. Es basava en el descobriment de la vacuna contra el còlera i els treballs sobre la tuberculosi.

Cap de les sis propostes van passar el primer filtre d'avaluació.

ELS ALTRES PROPOSATS ESPANYOLS

Són quatre científics: Santiago Ramón y Cajal, Pio del Rio Hortega i Rafael Lorente de No, en una mateixa línia de neurociències, i a més José Gómez Ocaña, catedràtic de fisiologia de Madrid.

Santiago Ramón y Cajal, que va guanyar el premi l'any 1906, compartit amb Camilo Golgi, va estar proposat cada any, des del primer en que s'atorgà el premi el 1901, i va recollir un conjunt de 42 propostes. No ho analitzem aquí.

José Gómez Ocaña (1860-1919) era catedràtic de fisiologia de Madrid. Va ser proposat tres vegades, els anys 1913, 1916 i 1918, pel mateix proponent, el doctor Antonio Morales Pérez, catedràtic de cirurgia de Barcelona. La primera vegada proponent el nom, sense motivacions, i les altres dues justificant la proposta amb els treballs sobre secrecions internes. Les tres vegades l'avaluació inicial fou negativa.

Pio del Rio Hortega (1883-1945) va ser proposat en dos anys diferents, el 1929 per Misael Bañuelos, professor de Valladolid, pels seus treballs sobre la histologia i histopatologia del sistema nerviós, principalment pels seus estudis sobre el teixit glial (micro i oligodendroglia). L'avaluador fou Folke Henschen, i va passar el primer filtre amb avaluació positiva.

L'any 1937 va tornar a ser proposat, aquesta vegada per José Puche Alvarez, catedràtic de fisiologia i Luis Urtubey, professors de la universitat de València. El tema era el mateix, els treballs sobre la glia. Cal dir que Rio Hortega es considerat com el descobridor de la microglia. En aquest cas l'avaluació inicial va ser negativa.

Rafael Lorente de No, d'origen aragonès, deixeble inicial de Cajal, que treballava als Estats Units, en temes de fisiologia del sistema nerviós, estudiant principalment l'activitat elèctrica del cervell, va ser proposat els anys 1949 i 1950, la primera vegada per Forbes i la segona per von Bonin, i les dues vegades juntament amb un altre investigador: Davis el 1949 i Lloyd el 1950.

El primer proposat, el 1949, fou Hallowell Davis, professor de Fisiologia de Saint Louis. El segon proposat era Lorente de No, que treballava al Rockefeller Institute de New York. Ambdós van ser proposats per Alexander Forbes, professor de fisiologia de Boston. L'avaluador va ser Carl G. Bernhard i l'informe fou positiu pels dos.

L'any 1950 va ser proposat per Gerhardt von Bonin, professor d'anatomia de Chicago. Com a primer candidat anava Lorente de No, i com a segon David PC Lloyd, professor de

Jacint Corbella i Corbella

fisiologia a New Haven. L'avaluador va ser Ragnar Granit, que guanyaria el premi l'any 1967. L'informe fou positiu pels dos candidats.

ALTRES PROFESSORS CATALANS QUE FEREN PROPOSTES

La Fundació Nobel també dóna referència de quins han estat els proposants pel premi. Entre els professors catalans, de la facultat de medicina de Barcelona, repetint els ja esmentats, cal incloure:

Jaume Peyrí, catedràtic de dermatologia, que l'any 1913, va proposar el nom d'Albert Neisser, pels seus estudis sobre la gonocòcia.

Rafael Rodríguez Méndez, catedràtic d'higiene, que els anys 1916 i 1918 va proposar a Albert Mary, professor de París, i a Alexandre Mary, pels seus estudis sobre el plasmogen i després de manera més genèrica, pels treballs d'histologia.

El professor *Ferran Casadesús Castells*, catedràtic d'ORL, juntament amb els professors *Antoni i Joaquim Trias Pujol*, catedràtics de cirurgia, van proposar l'any 1935, la candidatura de Bernhard Zondek, del Hadassah Hospital de Jerusalem, pels seus estudis sobre la hipòfisi, el mecanisme de reproducció i el control d'altres secrecions internes.